
ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 338.46

Д. М. Стеченко, д.е.н., професор
І. В. Безуглий, старший викладач
Г. О. Городиський, викладач

**ІНФРАСТРУКТУРНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ
РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
У ЧЕРНІГІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ**

З'ясовано, що інфраструктурне забезпечення функціонування рекреаційно-туристичної сфери регіону впливає на процеси залучення об'єктів природного середовища у товарно-грошові відносини та впливає на збільшення зовнішніх потоків відпочивальників. Обґрунтовані напрями розвитку мережі автомобільних доріг рекреаційно-туристичного призначення у Чернігівській області.

Определено, что инфраструктурное обеспечение функционирования рекреационно-туристической сферы региона влияет на процессы вовлечение объектов природной среды в товарно-денежные отношения и влияет на увеличение внешних потоков отдыхающих. Обоснованы направления развития сети автомобильных дорог рекреационно-туристического назначения в Черниговской области.

It is determined that infrastructure support of the recreation tourist regional sphere operation influences the process of natural environment objects' implication into commodity-money relations and has an effect on the growth of external holidaymakers' flows. The directions of recreation tourist function motor ways' network development in Chernihiv region are claimed.

Ключові слова: інфраструктурне забезпечення, мережа автомобільних доріг рекреаційно-туристичного призначення.

Key words: infrastructure support, recreation tourist function motor ways' network.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Природно-ресурсні передумови становлять необхідну, але недостатню для ринкових умов господарювання складову забезпечення розвитку рекреаційно-туристичної діяльності. Оцінка природно-рекреаційного потенціалу території необхідна органам територіального планування для раціонального використання бюджетних та інвестиційних ресурсів, будівельних потужностей з метою поліпшення інфраструктурного забезпечення розвитку і функціонування регіональної рекреаційно-туристичної сфери. Саме інфраструктура забезпечує умови для залучення природного середовища у товарно-грошові відносини та впливає на збільшення потоків зовнішніх відпочивальників.

Вважається, що рівень розвитку інфраструктури впливає на формування конкурентоспроможності країни в цілому. Найбільш конкурентоспроможними є такі національні економіки, де темпи розвитку інфраструктури випереджають зростання відповідних секторів господарського комплексу країни. Цим зумовлена постановка наукового завдання щодо обґрунтування напрямів інфраструктурного забезпечення розвитку рекреаційно-туристичної сфери в регіоні.

Аналіз останніх публікацій. Колективом вчених інституту регіональних досліджень висвітлено методологічні основи та механізми формування інфраструктури виробничої, комунальної, інформаційної та інших функціо-

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

нальних видів і в цілому регіональних ринків. Автори пов'язують підвищення рівня інфраструктурного забезпечення із становленням конкурентноздатності національної економіки [1].

І. В. Бутирська подала наукові підходи щодо удосконалення інфраструктурного забезпечення регіонального розвитку. Запропоновано оцінювати рівень розвитку інфраструктури за допомогою вартісних чи грошово-умовних показників. Саме такі показники, на думку автора, характеризують наявність ресурсів у різних складових інфраструктури та дозволяють обґрунтувати напрями інвестування [2].

О. А. Воробйова вважає інфраструктурне забезпечення одним із складових механізму стимулювання рекреаційно-туристичного природокористування, залучення туристів та впровадження товарно-грошових відносин у процеси використання природного середовища [2].

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Залишаються недостатньо опрацьованими проблеми розбудови рекреаційно-туристичної інфраструктури в зоні впливу транспортних коридорів.

Постановка завдання. Обґрунтувати напрями розвитку мережі автомобільних доріг рекреаційно-туристичного призначення в Чернігівській області.

Виклад основного матеріалу. Розробка практичних рекомендацій щодо розвитку інфраструктурного забезпечення розвитку рекреаційно-туристичної сфери в регіоні має базуватися на проведенні інтерпретації усіх ключових понять. Так, у фаховій літературі виділяють кілька дефініцій терміну «інфраструктура»: загальна інфраструктура, виробнича інфраструктура, соціальна інфраструктура, ринкова інфраструктура [2, с. 224-226].

У цілому, під інфраструктурою розуміється комплекс галузей, що обслуговують промисловість і сільське господарство, будівництво, енергетичне господарство, залізничний транспорт, зв'язок, водопостачання та каналізацію, загальну та професійну освіту, науку, медицину. Тобто у цьому визначенні інфраструктура – це допоміжні і супутні основному виробництву галузі. При цьому виділяється виробнича та соціальна інфраструктури. Але подане визначення не надає можливість охарактеризувати рекреаційно-туристичну інфраструктуру. Сама рекреаційно-туристична сфера поєднує багатозаємодіючі галузі, які опосередковано впливають на створення послуг для відпочивальників. Вбачається, що як інфраструктуру доцільно виділяти сукупність виробничих об'єктів, без розвитку яких надання послуг буде неможливим чи їх обсяги значно зменшаться.

Для аналізу регіонального розвитку комплексу галузей, які надають послуги населенню, доцільно оперувати терміном «соціальна інфраструктура». Це сукупність галузей, які виділяються в системі суспільного поділу праці за функціональним призначенням у процесі відтворення задоволення потреб населення в послугах. Разом із соціальною інфраструктурою виділяється виробнича та інституційна. Опрацювання завдань перспективного розвитку об'єктів соціальної інфраструктури базується на даних регіональних досліджень щодо доходів населення та рівня задоволення його потреб у товарах і послугах. Ці дані доцільно враховувати для обґрунтування розміщення мережі об'єктів соціальної інфраструктури.

Безперечно, що програми комплексного соціально-економічного розвитку регіонів, районів, міст мають передбачати заходи щодо забезпечення потреб населення у територіях для організації відпочинку в природному середовищі.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

У рекреаційно-туристичній сфері під інфраструктурою розуміється сукупність елементів, які забезпечують функціонування, взаємодію, відтворення природно-рекреаційного потенціалу та культурно-пізнавальних ресурсів території, регулюють рух матеріальних, фінансових, інформаційних, потоків відпочиваючих між ними та зовнішнім середовищем [3, с. 148]. Зазначене визначення акцентує увагу на двох функціях інфраструктури – це взаємодія окремих суб'єктів рекреаційно-туристичної сфери та регулювання можливих зв'язків між ними та навколишнім середовищем. Перша функція носить пасивний характер, оскільки формує необхідні умови для ринкового функціонування рекреаційно-туристичної сфери та направлена на створення необхідних видів послуг. Друга функція активно впливає на сталий розвиток рекреаційно-туристичної сфери, при цьому створюються зв'язки з іншими господарськими системами регіону та країни в цілому. Основна направленість другої функції – забезпечення реалізації послуг.

І. В. Зорін та В. А. Квартальнов виділяють окремо інфраструктуру туроперейтинга, рекреаційну, транспортну, навчальну, інформаційну, наукову, торгівлю, виробничу, органів управління. Так, під рекреаційною інфраструктурою розуміють комплекс діючих будівель, споруд, артефактів, які безпосередньо не відносяться до виробництва послуг, але необхідні для обслуговування відпочивальників, – стадіони, басейни, корти, атлетичні і оздоровчі комплекси, сауни, парки відпочинку, сади, зоопарки та інше [4, с. 83-86]. Тобто різні види інфраструктур утворюються поєднанням окремих об'єктів.

О. А. Воробйова до рекреаційно-туристичної інфраструктури відносить об'єкти з надання послуг, побутові та супутні об'єкти. Серед об'єктів з надання послуг виділяють наступні групи: оздоровчого та спортивного призначення; розважального і пізнавального спрямування; пункти продажу спорядження та інвентарю; контрольно-рятувальні служби (пости) та інші, які безпосередньо не пов'язані з рекреаційно-туристичною сферою. Супутні об'єкти поділяються на різні види транспортних засобів та зв'язку. Побутові об'єкти містять заклади розміщення, харчування та комунального господарства. Очевидно, що при проектуванні подібних об'єктів враховуються потреби розвитку рекреаційно-туристичної сфери [3, с. 152].

Згідно з іншим визначенням: «туристична інфраструктура – це стійка сукупність матеріально-речових елементів, які створюють загальні умови для раціонального відпочинку туристів» [1, с. 200]. Її складовими компонентами є засоби розміщення; транспортні засоби, які пристосовані для перевезення відпочивальників; розвинута мережа підприємств харчування; обладнані вокзали та аеропорти, конференц- та концертні зали.

Характерною рисою інфраструктури є те, що вона надає послуги, а не певний продукт у матеріально-речовій формі. Її призначення – створювати умови для суспільного виробництва. Складові елементи інфраструктури несуть обслуговуючі чи допоміжні функції, від яких залежить ефективність функціонування будь-якої галузі.

Інфраструктурне забезпечення щодо функціонування рекреаційно-туристичної сфери регіону несе наступні функції: сприяє залученню об'єктів природного середовища у товарно-грошові відносини та впливає на збільшення потоків зовнішніх відпочивальників.

На думку І. В. Бутирської, визначальним фактором, що впливає на формування інфраструктури є суспільні потреби, які мають чітко виражений регіональний характер. Регіональні особливості розвитку інфраструктури відображають територіальні відмінності умов географічного середовища, рівня

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

розвитку продуктивних сил, демографо-розселенських процесів, національного складу населення тощо. Процес оптимізації регіональної інфраструктури має враховувати її системоутворюючий вплив, визначати види зв'язків між окремими факторами та вивчати зміни цих факторів у часі [2, с. 11-12].

У разі формування інфраструктурного забезпечення функціонування регіональної рекреаційно-туристичної системи необхідно враховувати територіальні відмінності природного середовища, рівні розвитку сфери послуг, особливості протікання демографо-розселенських процесів.

Трансформаційні зміни в економіці України зумовили появу нових підходів до вивчення та розробки рекомендацій щодо подальшого розвитку інфраструктурного забезпечення функціонування національної економіки. Це проявляється у трансформації зв'язків між елементами інфраструктури, появі її нових форм та ліквідації застарілих елементів.

Розвиток рекреаційно-туристичного господарства можна поділити на прямий і непрямий. До прямого розвитку відноситься створення основних закладів та об'єктів, призначених виключно для обслуговування відпочивальників. Непрямий розвиток стосується об'єктів, які частково або періодично використовуються туристами. Об'єктами непрямого рекреаційно-туристичного призначення є загальнодержавні дороги, транспорт і комунікації, мережі ресторанів, магазинів, комунальні служби, побутові та культурні заклади [1, с. 200].

Найбільш вагомим компонентом інфраструктури, необхідним для залучення природного середовища до використання для відпочинку та оздоровлення населення є залізничні, автомобільні дороги та водні шляхи, які несуть рекреаційно-туристичне навантаження. Це сукупність матеріальних об'єктів, які забезпечують умови для залучення природного середовища у товарно-грошові відносини та впливає на збільшення потоків зовнішніх відпочивальників.

Використання природного середовища повинно відбуватися на ринкових засадах з використанням організаційно-економічних механізмів регулювання. Це забезпечить відтворення природно-рекреаційного потенціалу території. Саме розвиток інфраструктури сприятиме сформуванню ринкових відносин у сфері рекреаційно-туристичного природокористування та впливатиме на зростання рекреаційно-туристичних потоків до потенціальних природно-рекреаційних об'єктів.

Обґрунтоване визначення оптимально необхідної для території рекреаційно-туристичної інфраструктури невід'ємне від ефективності капітальних вкладень та позитивного впливу на інвестиційну привабливість території. Напрями такої оптимізації можуть пов'язувати з використанням нормативів та врахуванням тенденції рекреаційно-туристичних потреб населення.

За своєю компонентною структурою, потужністю, якістю окремих елементів рекреаційно-туристична інфраструктура має відповідати наявним потребам. Це спонукає до перегляду функцій існуючих об'єктів та встановлення певних вимог до об'єктів, які проектуються. Такі вимоги полягають у збалансуванні якості послуг, відповідно до їх цільового призначення щодо задоволення потреб потенційних споживачів. Обсяг рекреаційно-туристичних потреб та віддаленість місць їх формування від об'єктів інфраструктури, що проектується, визначають послідовність освоєння території з цінними оздоровчими властивостями.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Наукове обґрунтування планів та програм розбудови рекреаційно-туристичної інфраструктури становить складову частину стратегії регіонального розвитку рекреаційно-туристичної діяльності.

У порівнянні з іншими регіонами України Чернігівська область має досить низькі показники рекреаційно-туристичних потоків. Серед усіх регіонів область займає 24 місце за кількістю туристів, яким були надані послуги. За часткою іноземців регіон займає 16 місце, за часткою внутрішніх відпочивальників – 25 місце. При цьому за кількістю екскурсантів Чернігівська область посідає 13 місце, за обсягом наданих послуг – 22 місце, за обсягом платежів до бюджету – 22 місце, за чисельністю працівників – 25 місце [5].

Таке становище свідчить щодо незбалансованості схем розміщення об'єктів інфраструктури з потребами рекреаційно-туристичної діяльності. Це спонукає на пошук наукових орієнтирів, які забезпечать зростання рекреаційно-туристичних потоків до Чернігівської області та вирішать ряд інших завдань розвитку сфери відпочинку в регіоні. У межах формування стратегії соціально-економічного розвитку Чернігівської області доцільно розробити рекомендації щодо інфраструктурного забезпечення функціонування рекреаційно-туристичної сфери.

Найбільш важливими елементами рекреаційно-туристичної інфраструктури є дороги та засоби розміщення. Формування мережі рекреаційно-туристичних доріг має узгоджуватися із планами органів влади щодо розбудови транс'європейських транспортних коридорів та стратегічними цілями залучення природно-рекреаційних комплексів до використання у рекреаційно-туристичній діяльності.

Територією Чернігівської області проходять два транс'європейські транспортні коридори: Гельсінкі – Київ – Одеса/Кишинів – Бухарест – Александруполіс (коридор № 9) та його відгалуження Ніжин – Конотоп – Хутір Михайлівський – (коридор № 9с). На мапах України перший позначений як траса Е 95, а другий – Е 101.

Створення підприємств рекреаційно-туристичної інфраструктури, насамперед, мають здійснюватися в зонах економічного тягіння за напрямками розбудови національної мережі міжнародних транспортних коридорів. Економічно тяжіють території транспортних магістралей, які знаходяться в межах до 50 км з усіма природно-рекреаційними, соціальними та культурно-пізнавальними об'єктами [6, с. 60].

В'їзд відпочивальників до Чернігівської області відбувається через автомобільні траси М-01 (Нові Ярилівичі – Чернігів – Козелець – Київ), М-02 (Батурин – Копті), Р-20 (Гремяч – Новгород-Сіверський - Чернігів), Р-01 (Нова Басань – Прилуки – Срібне – Ромни), Т-2501 (Линовиця – Прилуки – Ніжин – Куликівка – Чернігів), Т-2505 (Чернігів – Михайло-Коцюбинське – Пакуль) (рис. 1).

Підвищення ефективності використання природно-рекреаційного потенціалу Чернігівщини вбачається в забезпеченні умов привабливості та доступності з метою залучення відпочивальників з інших регіонів України. Для цього необхідно облаштувати лінійні та кільцеві маршрути, які враховують транспортну доступність від обласного центру, а також Києва, Москви, Санкт-Петербурга, Харкова та інших крупних промислових центрів.

Лінійні рекреаційно-туристичні маршрути перетинають область зі сторін Республіки Білорусь та Російської Федерації. Такими лінійними маршрутами є міжнародні траси Е 95, Е 101 та паралельні їм автошляхи Р-01 (Бро-

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

вари – Нова Басань – Новий Биків – Прилуки – Срібне – Ромни), Т-2527 (Новий Биків – Ічня), Т-2515 (Ічня – Дмитрівка – Конотоп).

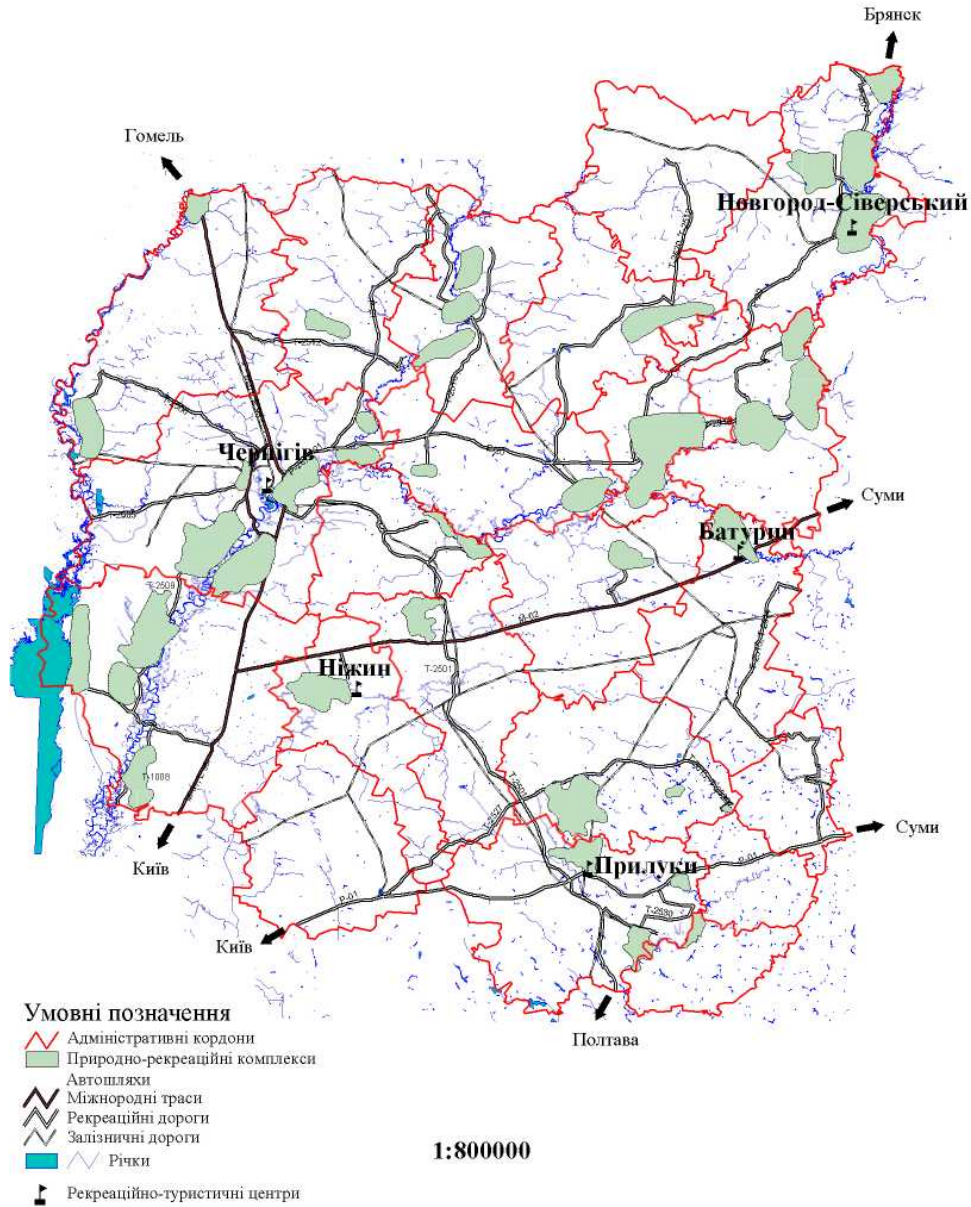


Рис. 1. Картосхема мережі доріг рекреаційно-туристичного призначення

Кільцеві рекреаційно-туристичні маршрути автомобільного транспорту доцільно формувати в напрямках:

1. Київ – Чернігів – Новгород-Сіверський – Мезенський національний природний парк;
2. Ічнянський національний природний парк – Прилуки – Київ;

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

3. Київ – Чернігів – Сорокашичі – Національний природний парк «Залісся»;

4. Київ – Чернігів – Седнів – Сеньківка – Щорс – Київ.

Зазначені рекреаційно-туристичні маршрути можуть бути розділені на більш короткі відрізки.

Реалізація стратегії еколого-економічного розвитку регіональної рекреаційно-туристичної системи потребує створення об'єднаних транспортних доріг рекреаційно-туристичного призначення та їх облаштування. Крім того необхідно визначити і розбудувати відгалуження міжнародних транспортних коридорів, які об'єднують рекреаційно-туристичні центри з природно-рекреаційними комплексами.

Висновки. Важливими напрямками реалізації інфраструктурного забезпечення функціонування регіональної рекреаційно-туристичної системи є реалізація стратегічного розвитку інфраструктури регіону, використання сучасних методів комплексного управління та створення сприятливих умов для використання інвестицій. Важлива організуюча роль у цьому має відводитись схемам територіального проектування. Досвід найбільш розвинених країн світу свідчить щодо відмови від набору окремих точкових інвестиційних проєктів різного масштабу і різної вартості та перехід до комплексного опрацювання великих просторів, на яких детально планується і реалізується значна кількість інтегрованих проєктів.

Це має орієнтувати на відмову від галузевого підходу в розробці пріоритетів розбудови інфраструктурного забезпечення функціонування регіональної рекреаційно-туристичної системи та переходу до комплексного розвитку інфраструктури.

Література

1. Інфраструктурне забезпечення конкурентної економіки регіонів: Методологія і механізми / [П. Ю. Беленький, О. Л. Вальдрат, Н. І. Гомельська, У. Я. Груздевич, Н. А. Мікула] / НАН України; Інститут регіональних досліджень / П. Ю. Беленький (наук. ред.). – Л., 2002. – 308 с.
2. Бутирська І. В. Інфраструктурне забезпечення регіонального розвитку: проблеми та шляхи їх вирішення: Монографія / І. В. Бутирська. – Чернівці : Книги-XXI, 2006. – 238 с.
3. Воробйова О. А. Стимулювання рекреаційно-туристичного природокористування: дис... канд. екон. наук: 08.00.06 / Олександра Анатоліївна Воробйова / НАН України; Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень. – О., 2007. – 241 с.
4. Зорин І. В. Енциклопедія туризму: Справочник / І. В. Зорин, В. А. Квартальнов – М. : Финансы и статистика, 2004. – 368 с.
5. Сайт Державної служби туризму і курортів. Рейтинг регіонів за основними показниками ліцензіатів (туроператорів та турагентів) України за 2007 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tourist.gov.ua/publ.aspx?id=1390>
6. Регіонологія туризму: Навчально-методичне видання / Стеченко Д. М., Сабадош Г. О., Охміменко А. Г., Демідіон В. О., Антонечко І. Я., Андрущенко К. А., Петренко Л. М., Розметова О. Г. / За редакцією Д. М. Стеченко, докт. економ. наук, професор. – Київ : КУТЕП, 2004. – 220 с.

Надійшла 29.12.2010 р.